Als 250 anys de la carta municipal de Ripoll*

Joaquim Albareda i Salvadó
Universitat Pompeu Fabra

Resum

El 2005 es va escaure el 250 aniversari del naixement del govern polític municipal de Ripoll, l'any 1755; un govern, això no obstant, amb atribucions més formals que no pas reals. Per entendre el llarg i complex camí que va conduir a la creació del govern municipal de Ripoll convé recordar el poder del Monestir: la presència abassegadora del Monestir era perceptible no solament en les abusives prestacions senyorials imposades als habitants, sinó també en el control que l'abat i el Monestir exercien sobre el govern de la població, a la qual havien impedit que es dotés d'una institució municipal regular. Aquesta dominació excepcional explica la lluita secular dels ripollesos per constituir-se en municipi regit per cònsols —Eudald Graells i Josep Maria Torras i Ribé han resseguit aquests intents (Graells en comptabilitza 18) entre 1295 i 1755. Malgrat les lluites i alguns èxits dels vilatans en la seva reivindicació durant els segles medievals, l'article se centra en el que succeí en el segle xvii, moment en què molts dels municipis catalans van assolir el control del govern municipal com a resultat de l'erosió de les institucions feudals. En el cas de Ripoll calgué esperar al decret de 1811 que abolia els drets feudals i, per tant, la jurisdicció dels abats, sorgit de les Corts liberals de Cadis. A la fi, aquell any, es van treure els escuts de l'Ajuntament que certificaven la senyoria de l'abat i es procedí al nomenament de regidors.

Paraules clau: Ripoll, segle xviii, Monestir, domini baronial, carta municipal

* Text de la conferència pronunciada el 2 de novembre de 2005 a la sala Abat Senjust de l'Ajuntament en l'acte commemoratiu dels 250 anys de la creació de l'Ajuntament de Ripoll.
Agraeixo a Joan Ferrer i a Joan Colomer la seva amabilitat en proporcionar-me materials indispensables per preparar aquesta conferència.

Abstract

2005 was the year of the 250th anniversary of the beginning of the local political government of Ripoll, in 1755; however, it was a government with formal functions more than real ones. To understand the long and complex way which led to the creation of the local government of Ripoll you should bear in mind the power of the Monastery: the acquisitive presence of the Monastery was perceptible not only in the abousive services which lords imposet to the people, but also the control that the abbot and the Monastery exercised on the government of the people, preventing them from having a regular institution. This exceptional domination explains de secular fight of the Ripollès people to constitute themselves in a town ruled by consuls —Eudald Graells and Josep Maria Torras i Ribé have followed these attempts (Graells counts 18 of them) between 1295 and 1755. In spite of the fights and some successes of the people in their claims during the medieval centuries, the article focuses on what happened in the XVII century, when a lot of Catalan towns succedeed in the control of the local government as a result of the weakening of the feudal institutions. As for Ripoll, it was necessary to wait until de 1811 act in which the feudal rights were abolished and, consequently, the jurisdiction of the abbots, done in the liberal Courts of Cadiz. Eventually, in that year the shields of the town hall which certified the lordship of the abbots were removed and the town councilors were nominated.

Keywords: Ripoll, XVIII century, Monastery, baronial domain, municipal letter.

La Catalunya de mitjan segle XVIII dóna una impressió aparentment paradoxal. D'una banda, d'evident submissió política, un cop liquidades les institucions d'autogovern el 1714 així com el marc constitucional que regulava la vida política del país, el qual donava veu als grups socials emergents. Però alhora va ser capaç de generar una expansió econòmica sense precedents que enfonsava les seves arrels en el segle XVII, la qual era fruit de l'esforç de la societat: dels pagesos, dels menestrals, dels comerciants, dels traginers, i no pas resultat de la política de l'absolutisme, més despòtic que il·lustrat, com ha explicat Josep Fontana. L'il·lustrat Jaume Caresmar, el 1780, feia aquesta diagnosi aclaridora sobre l'essència dels canvis que experimentava Catalunya: «en otras provincias está el dinero como estancado en pocas manos, sin que apenas el menudo pueblo le conozca por su figura; pero en Cataluña es un humor que circula y se extiende por todos los miembros de su provincia, respecto de que será muy raro el que haya que no deba a su aplicación e industria el modo de adquirirlo en más o menos cantidad, según su estado y proporción se lo permiten.»[1]

Els catalans, certament, van acabar acomodant-se a l'absolutisme borbònic malgrat el retrocés que significà en termes llibertaris i polítics, gràcies a la prosperitat econò-

mica i, naturalment, a la repressió. Però no és menys cert que entre ells va perviure el record de les llibertats perdudes: els dietaris, les revoltes, els projectes econòmics i els memorials, ho testimonien. Al llarg del xviii, un fil roig enllaça amb el renaixement cultural i polític del segle xix com va explicar molt bé Ernest Lluch, sense el qual no entendríem el naixement del catalanisme.

Aquest és el marc general en el qual es produí el naixement del govern polític municipal de Ripoll l'any 1755, si bé m'afanyo a advertir de les limitacions de la conquesta, ja que l'ajuntament aconseguit aleshores tenia atribucions més formals que no pas reals.

Per entendre el llarg i complex camí que va conduir a la creació del govern municipal de Ripoll, ara fa 250 anys, convé, abans que res, recordar la importància del Monestir, que a més de Ripoll, exercia el seu domini en 23 poblacions més del Ripollès i la Garrotxa, al Berguedà, la Cerdanya, Osona, el Bages, el Gironès i la Noguera. Amb raó, s'ha pogut dir que constituïa un dels dominis eclesiàstics més importants de Catalunya, amb 6.000 vassalls que en depenien.[2] La presència abassegadora del Monestir en els afers temporals de Ripoll, exercida mitjançant el domini baronial, era perceptible no solament en les abusives prestacions senyorials imposades als habitants, sinó també en el control que l'abat i el Monestir exercien sobre el govern de la població, a la qual havien impedit que es dotés d'una institució municipal regular. Aquesta dominació excepcional explica la lluita secular dels ripollesos, durant sis segles, per constituir-se en municipi regit per cònsols. Eudald Graells i Josep Maria Torras i Ribé han resseguit aquests intents (Graells en comptabilitza 18) entre 1295 i 1755, reeixits de forma efímera en moments de guerra i de canvi polític o d'ocupacions dutes a terme per les tropes franceses (assenyaladament en el període de 1640-52; en l'ocupació francesa de 1697; en la guerra de Successió, per concessió de Carles III l'arxiduc, entre 1707-1715; i el 1719, amb motiu de la invasió de la Quàdruple Aliança). En canvi, la via legal havia fracassat un cop rere l'altre, ja que els plets incoats al llarg dels segles es van resoldre sistemàticament en contra de la vila i a favor dels drets i prerrogatives feudals de l'abat.[3]

Malgrat les lluites i alguns èxits momentanis dels vilatans en la seva reivindicació durant els segles medievals, hem de centrar atenció en el que succeí en el segle xvii, moment en què molts dels municipis catalans van assolir el control del govern municipal de part dels seus barons com a resultat de l'erosió de les institucions feudals. En efecte, el litigi va assolir una intensitat elevada a l'entorn de 1680: d'aquell moment hem localitzat nou impresos a la biblioteca de l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens Vives, de la Universitat Pompeu Fabra, cedits pel professor Josep Fontana: 4 publicats per part de la vila; 4 per part del Monestir i 1 de la Batllia General de Catalunya. El síndic de la vila, l'any 1682, va presentar una significativa i extensa al·legació jurídica, històrica i política (de 70 pàgines), amb el títol *La Iurisdicción real defendida*. «La villa de Ripoll fecunda en vecinos, zelosa en servicios, sufrida en trabajos, deseosa de un buen gobier-

no» amb l'objectiu de «fundar el buen derecho que asiste a la villa de Ripoll, a fin de que quede aclarado que su inmediato deseado Señor es su Magestad y no el abad de la misma villa [...] pues no teniendo la villa de Ripoll Cónsules ni Ayuntamiento, es un árbol sin tronco, un cuerpo sin cabeça, una república sin orden». Dos eren els greuges principals: el primer, «que en alojar los soldados, o por tránsito, o por otra causa, no se puede disponer con brevedad lo conveniente ni dar forma a lo preciso, experimentándose desigualdades en el repartimiento de soldados del alojamiento». El segon, que malgrat els elevats ingressos de la vila, les contribucions no paraven de créixer. Per aquestes raons de pes, els veïns reclamaven el govern polític. L'escrit argumenta que la Batllia General (i, per tant, el fisc reial) s'havia interessat per la demanda dels vilatans però que el Monestir la neutralitzà quan va passar a mans de la Reial Audiència.[4] Un altre escrit assegurava que els ripollesos consideraven «insoportable el yugo» de l'abat, i que «en Cataluña no hay otra villa, ni lugar alguno en que el gobierno político esté únicamente en manos del barón, sino es nuestra villa». I un tercer afirmava que Ripoll havia comprat la seva llibertat a l'abat el 1480, en temps de Ferran el Catòlic, i que «el Abad y aquel convento tiene usurpada a V.M. la jurisdicción de aquella villa, sino es que desde el tiempo del Señor emperador Carlos Quinto, los demás Señores reyes se la huvieran vuelto a vender, lo que no se cree, por no haverse hallado en dicho Archivo Real ni Baylia General de la ciudad de Barcelona, y quando fuera assí, ofrecen pagar de su propio dinero qualquier cantidad».[5]

L'abat, per la seva banda, sostenia que «de tiempo inmemorial y poco menos de 800 años asistidos de donaciones, privilegios, decretos, provisiones y sentencias reales, pacíficamente y sin contradicción, tienen posesión cierta, legítima y muy justificada de la jurisdicción civil y criminal, alta y baja, mero y mixto imperio, y de la disposición y régimen político en la villa de Ripoll». I en un altre imprès, el 1684, l'abat Gaspar Casamitjana i d'Erill, rebatia els arguments del síndic de la «Junta dels hòmens de la vila», els quals al·legaven que en alguns períodes ja havien disposat de govern polític lliure de l'abat, amb aquests arguments: «Lo dir-se de la Vila de Ripoll, los clavaris, no és per ser oficials de la Vila, ni perquè d'ella prenguen son ser, creació, autoritat, poder, exercici, ni altra cosa alguna; ans bé tot ho tenen de l'Abat, del qual són oficials, y per ell són constituïts i creats [...] i en suma, de l'Abat prenen son ser, ofici, autoritat i poder; i això és, no per faltar a la vila lo govern polític y forma de Universitat, sinó per haver-ho adquirit lo Abat ab los Reals Privilegis del Senyor Rei Don Joan dels anys 1390 i 1393 [...] de la manera que los Batlle, Notari, Corredor i altres oficials que són en dita Vila se diuen Batlle, Notari i Corredor de la Vila de Ripoll, solament per causa d'existir i tenir son exer-

cici en ella i no per ser oficials de la Vila». Per si quedava algun dubte, l'abat afegia que «L'assistència del Procurador de la Confraria de Preveres i de dos hòmens de la Vila de Ripoll en los comptes de les imposicions que dóna lo Clavari i li passa lo Abat no és de necessitat, ni per tenir aquells veu activa i decisiva en lo negoci, sinó que és voluntari i dependent de la mera voluntat de l'Abat [...] essent lo Abat lo únic que governa, ordena i mana en aqueix negoci».[7] Més clar, l'aigua.

Però cal remarcar que l'exigència dels vilatans puja de to i es fa realitat en un període d'expansió demogràfica i econòmica sense precedents, cosa gens casual. En efecte, entre 1719 i 1787 Ripoll va triplicar la població (de 1.216 habitants a 3.666) i es convertia en una de les vint principals poblacions catalanes, amb un clar predomini dels artesans (602 l'any 1787). Cal cercar les arrels d'aquest procés entre 1550 i 1640, en l'organització econòmica territorial que va tenir lloc a Catalunya, com ha explicat Albert Garcia Espuche, en la qual Barcelona va deixar de ser un centre eminentment productor, com ho havia estat des de l'edat mitjana, per esdevenir el nucli organitzador i comercialitzador que distribuïa la producció arreu de Catalunya. Així, Ripoll va assolir un paper director en l'àmbit de la producció llanera de la muntanya, en connexió amb Vic i Barcelona,[8] mitjançant el treball a domicili organitzat i distribuït pels comerciants. En el segle xvii a Ripoll va prendre volada una altra activitat: la fabricació de claus, que eren expedits cap a València, Sevilla, Cadis i Amèrica, acompanyada de la producció d'armes, amb un paper decisiu dels traginers que actuaven com a comerciants, i dels estudiants enviats a Barcelona que feien de procuradors dels productors de la muntanya. Així s'explica que el 1691 s'extingís la confraria de clavetaires de Barcelona davant la competència de Ripoll, Manresa i Olot.

A la segona meitat del xviii, la fesomia social de Ripoll era eminentment artesanal, amb un 64% de la població dedicada a les diverses activitats manufactureres. Així, l'any 1781 hi havia 75 obradors de panys, 50 canoners i 20 encepadors que donaven feina a 400 treballadors que fabricaven fusells, pistoles, carrabines, trabucs i canons, i un centenar de clavetaires que convertien Ripoll en el primer centre productor de la indústria del ferro a Catalunya, els quals expedien els productes a Catalunya, Aragó, Castella, València, Múrcia, Andalusia i Cuba, tal com ha explicat Eudald Graells.[9] Una cinquantena de traginers transportaven els productes manufacturats i retornaven amb llana o bé amb productes alimentaris. Aquestes produccions van assolir el zenit entre 1760 i 1820, moment en què els alts forns van substituir les fargues. Aleshores, l'activitat tèxtil amortí la crisi: primer va ser la de la llana i més tard la del cotó, afavorida per l'ús intensiu de l'energia hidràulica.[10]

Al cap de cinc anys (1786), sabem que hi havia 33 tallers clavetaires, amb una producció diària de 200.000 claus. Però també quatre tallers de fabricació de mitges i gorros de seda, cotó i estam, 8 de llana, 12 de teixits de cànem i lli, 6 de cordes, els quals donaven feina a més de 300 dones i d'altres tantes que filaven a casa amb torns. A més a més,

hi havia dos tallers de fabricació de telers, dos que teballaven el coure, i també dos batans i un molí de paper. L'ús de l'energia hidràulica ja començava a tenir un protagonisme notable en moltes d'aquestes produccions.[11] Però el creixement tocà sostre aleshores, tal com testimonià el viatger Francisco de Zamora un any abans (1785) molest, diguem-ho de passada, perquè no va trobar allotjament a la fonda i va haver-se d'hostatjar al monestir, «implorando la hospitalidad de san Benito». Zamora, que no es va endur una bona impressió de Ripoll (l'hospital era «pobre y puerco», la biblioteca del monestir estava abandonada, els fabricants d'armes per tal de vendre barat, «no hay picardía que no hayan puesto en obra», enganyant els particulars i el rei), constata la davallada de la producció d'armes, fruit, segons ell, de «muchísimos fraudes en la construcción de los cañones de las armas [que] han desacreditado sus fábricas, de tal suerte que en el día son despreciadas en España e Indias [...] gobernados los de Ripoll por una codicia desmesurada, y no pensando con juicio en que la bondad de las producciones de una fábrica la acreditan y enriquecen, han continuado con sus engaños largo tiempo». Per això, prosseguia, molts dels seus artesans s'havien arruïnat o bé s'havien transformat en clavetaires.[12]

Sigui com sigui, la importància econòmica de Ripoll a la segona meitat del XVIII és indiscutible: abastia de llana i ferro el país i mercats exteriors, en el procés d'especialització econòmica i d'intercanvis creixents entre les diverses comarques catalanes i amb Espanya i Amèrica, que va conduir al naixement del mercat i al desenvolupament capitalista, procés que Pierre Vilar resumí esplèndidament en una frase: «els catalans s'havien acostumat a produir per vendre.»

Tanmateix, aquest procés expansiu topava amb una limitació seriosa, que frenava les expectatives dels grups econòmics ascendents: el senyor baronial, aliè als canvis que experimentava la societat catalana, continuava exercint un control absolut sobre la població i usurpava, per mitjà dels seus homes de confiança, totes les funcions governatives que en la majoria de poblacions requeien en els representants del poble per mitjà de la institució municipal. Com va escriure Josep Maria Torras i Ribé[13] es tractava, certament, d'un cas anòmal en el segle XVIII si tenim en compte que la dinastia borbònica i el triomf de l'absolutisme havien fet taula rasa del sistema municipal anterior al decret de Nova Planta, i això havia comportat la supressió de les peculiaritats dels municipis senyorials, els quals havien quedat unificats seguint la pauta de l'ajuntament de regidors castellà.

És a dir, l'abat del monestir de Ripoll exercia sobre la població la jurisdicció civil i criminal, cosa que li conferia una absoluta discrecionalitat en el govern comunal. L'abat regia la població per mitjà d'un procurador general, càrrec que sempre ocupava un monjo del monestir, a més d'un procurador jurisdiccional i un batlle, ambdós seglars, que ell mateix nomenava. Les activitats econòmiques eren regulades per un mostassaf, responsable de vigilar la qualitat, el pes i el preu dels productes posats a la venda en el

mercat de la població, i per un clavari o majordom de propis que tenia cura de l'administració dels serveis municipals i de les despeses comunals. Les persones que ocupaven aquests càrrecs sempre eren elegides per l'abat i només li retien comptes a ell, si bé el clavari podia ser fiscalitzat per dos veïns, de nou nomenats per l'abat. Els gremis tampoc no s'escapaven del control del Monestir. En resum: els ripollesos es trobaven en una situació de plena indefensió davant de les atribucions plenes de què gaudia l'abat. Es tractava d'una illa absolutista dintre de l'absolutisme borbònic. En un moment en què les comunitats pageses d'arreu de Catalunya pledejaven amb els senyors en contra dels abusos feudals i que, fins i tot, deixaven de pagar la renda de la terra (pràctica cada cop més freqüent a finals del segle xviii), a Ripoll l'abat es negava a cedir en un aspecte tan elemental com era el de concedir govern municipal als vilatans. Simplement, pretenia aturar el temps, manllevant el títol encertat d'un llibre de Josep Fontana.[14]

Les queixes formulades pels veïns l'any 1727 van trigar nou anys a rebre el suport de la Reial Audiència —com es pot veure, no és que l'administració borbònica fos, precisament eficaç ni àgil—, la qual va dictaminar, sense embuts: «no sabe la Audiencia alcanzar modo de componer el concepto de villa y universidad de que goza aquel pueblo sin el referido cuerpo político que pretenden sus moradores, con el absoluto dispótico gobierno que les tiene sujetos el monasterio, usando de aquella población como si fuera de una de sus granjas o heredades, considerando igualmente incompatible con el referido actual gobierno el fin de V. Majestad explicado en la Nueva Planta como contrario a ella, y a la armonía tan conveniente al bien público de que todos los lugares del Principado vivan en cosa tan substancial como es de tener Ayuntamiento baxo de una misma forma de govierno.»[15] L'Audiència esgrimia arguments greus en contra dels interessos del Monestir, assenyaladament que els seus oficials havien comès abusos notoris en l'aplicació del cadastre —la contribució imposada per Felip V—, cobrant una vuitena part més del que tocava, cosa que també succeïa en la percepció del dret de pontatge.

Ara bé: deixem-ho clar. No és que la resta de municipis catalans, un cop abolit el sistema representatiu, l'any 1714, fossin modèlics. La Nova Planta borbònica excloïa la participació dels diversos grups socials urbans als ajuntaments, com els burgesos i menestrals —tal com estava establerta fins que Felip V l'eliminà. Contràriament, els regidors eren nomenats per les autoritats borbòniques, cosa que implicà l'aristocratització dels ajuntaments. En conseqüència, s'havien aniquilat els canals de participació (dels grups socials emergents i dels menestrals; era una representació limitada, en tot cas) i la corrupció havia pres carta de naturalesa: per aquest motiu hi va haver protestes populars, organitzades des dels gremis, arreu de Catalunya a les dècades centrals del xviii, en les quals els revoltats reivindicaven el sistema municipal anterior al 1714.

Però, certament, el cas de Ripoll era insòlit: no disposava ni tan solament de regidors. En principi, aquella situació excepcional només podia afavorir una minoria laica de l'entorn de l'abat, a no ser que el Monestir participés, d'alguna manera, en el desenvolu-

pament capitalista del xviii a Ripoll, com ha apuntat Joan Busquets.[16] Aquest és, certament, un interrogant clau, que avui no estem en condicions de respondre. Aclarir aquest punt ens ajudaria a entendre el sorprenent domini aclaparador del Monestir fins a dates tan tardanes. Aprofito l'avinentesa, doncs, per reclamar a les institucions i als estudiosos la necessitat d'un bon estudi sobre aquest aspecte no solament interessant per la història de Ripoll, sinó també per la de Catalunya, en la mesura que esdevé un magnífic exponent de la pervivència i la resistència de les estructures feudals a les acaballes de l'Antic Règim.

Sigui com sigui, la visió edulcorada del tema que ens oferí Joaquim Boixés,[17] fonamentada en un suposat paper paternalista i benefactor del Monestir, que protegia els súbdits i que fomentava el comerç i l'economia, en l'estat actual de la historiografia no es pot sostenir. Ara bé, per aclarir aquesta qüestió, hem de poder respondre dues preguntes essencials: 1) a quins grups socials beneficiava el monopoli del poder del Monestir i en virtut de quins mecanismes econòmics i de control social l'exercia? 2) a quins grups emergents perjudicava (no oblidem que parlem d'una societat d'Antic Règim, privilegiada, que excloïa el poble baix del poder), en termes econòmics i socials?

Com ha assenyalat Jordi Mascarella, el poble de Ripoll es trobava dividit en dos bàndols des del segle xvii: els «cugots», partidaris del Monestir —familiars de monjos, arrendataris dels drets d'oficis o bé càrrecs de la jurisdicció— i, d'altra banda, els partidaris de la vila, amb el suport de la parròquia —també supeditada als dictats de l'abat i el Monestir— i de lluitadors com la família Gasch, uns destacats paraires, és a dir, comerciants de llana: Sebastià Gasch fou nomenat secretari de la universitat que Carles III l'arxiduc creà el 1707 i notari de la comunitat de sant Pere fins al 1729.[18] Sembla lògic, doncs, que els grups socials emergents (paraires, comerciants, propietaris), avançat el segle xviii, consideressin anacrònic el règim municipal tutelat pel Monestir, en la mesura que no solament impedia el seu accés als càrrecs municipals —i, fins i tot, als parroquials, una via regular de promoció social— sinó que devia constituir una autèntica trava per a les expectatives de creixement econòmic. Una anàlisi detallada dels individus que van ocupar càrrecs en els breus i excepcionals períodes en què fou reconegut el municipi consular entre 1640 i 1719, que analitzés les respectives activitats econòmiques i dels vincles familiars i econòmics dels grups benestants i emergents, resultaria, ben segur, aclaridora.

Responent a les queixes dels veïns, l'any 1736 l'Audiència va fer una proposta ben poc agosarada: «la formación de un cuerpo político, dexando al Abad como señor jurisdiccional de ella la elección de regidores, que deberá presentar el abad a la Audiència para la aprobación como se practica en los pueblos baronales de este Principado.» Això permetria, si més no, nomenar els oficials necessaris per dur a terme les tasques de govern polític i econòmic que li pertocaven a l'Ajuntament.

Malgrat aquests pronunciaments de l'Audiència favorables a la vila, és sorprenent constatar que encara van haver de passar dinou anys perquè, definitivament, es consti-

tuís l'Ajuntament de forma regular. En efecte, l'abat, mitjançant diversos recursos, aconseguí demorar la resolució de l'Audiència, fins al 10 de gener de 1755, moment en què aquesta va establir la formació d'un Ajuntament presidit pel batlle nomenat per l'abat, amb sis regidors i els oficials corresponents, per desenvolupar les facultats de govern que li esqueien al municipi. Ripoll era, segons l'Audiència —i aquesta és una dada molt rellevant—, l'únic municipi de Catalunya no integrat en la Nova Planta municipal.[19] Per aquest motiu, després de segles de reivindicació, el 1755 esclatà l'eufòria, tal com testimonien uns versos recollits per Jordi Mascarella:[20]

A la vila de Ripoll
Se ha dictat una cansó
Ab una gran alegria:
Apar que tenen rahó.
La cansó, qui l'á dictada?
L'an dictada més de dos.
Viva el Rey de España
Que'ns ha posat regidors!

La vila està molt alegre,
Que alcansa lo que pretén;
Al convent estan molt tristos
Perquè'ls llevan lo govern.
Si aguessen ben governat
No seria estat això:
Ells qu'es cuydian de la iglésia,
Que és de llur obligació.

Lo Decret ja n'és arribat,
Y ben despatxat del Rey.
Viva, viva Don Fernando,
Que de ell vindrà lo remey!
Tot Ripoll vol ser del Rey!

Però l'abat, tossudament, no es plegà de braços: va protestar i aconseguí poder nomenar, altra vegada, els sis regidors sense que l'Ajuntament pogués presentar terna de candidats. Aquesta nova concesió a l'abat minvava, realment, l'èxit polític obtingut pels ripollesos, cosa que va generar noves tensions. Així, el 1767 els veïns es van adreçar al ministre conde de Aranda reclamant la jurisdicció civil i criminal de la vila. I dos anys després va tenir lloc un plet contra l'abat promogut per Antoni Guarner, síndic personer, per l'escrivà Josep Gasch, fill de l'esmentat Sebastià Gasch, i pel botiguer Francesc Caballeria, els quals, com a portaveus dels habitants, denunciaven «los innumerables perjuicios y la insufrible vejación que padece todo el común por tener ocupada la jurisdicción civil y criminal, mero y mixto imperio de ella, el abad y el Monasterio». De fet, eren exactament els mateixos greuges formulats 40 anys abans, el 1727. Per tant, malgrat l'aparença d'haver conquerit l'objectiu del govern polític municipal i l'alegria momentània dels ripollesos que se'n derivà, havien canviat poques coses. Les suposades virtuts modernitzadores de l'absolutisme, com podem constatar, eren minses. La distància entre la retòrica reformista i les seves realitzacions era considerable.

Aleshores però, els demandants es van fixar objectius més ambiciosos: l'abolició total i definitiva del domini senyorial de l'abat i del Monestir i que Ripoll s'incorporés a la jurisdicció reial. Com Olot, que el 1784 negà el jurament de fidelitat a l'abat. Perquè aquest objectiu es fes realitat, els ripollesos van haver d'esperar al decret de 1811 que abolia els drets feudals i, per tant, la jurisdicció dels abats, sorgit de les Corts liberals de Cadis. A la fi, aquell any, es van treure els escuts de l'Ajuntament que certificaven la senyoria de l'abat i es procedí al nomenament de regidors.

L'incendi i la devastació del monestir, en l'onada revolucionària de les «bullangues» de l'any 1835 que es desfermà contra els convents i el clergat regular a Barcelona, Sant Jeroni de la Murtra, Sant Cugat, Montalegre, Scala Dei, Poblet i Ripoll —on sembla que un batalló de 500 miquelets va ser el principal responsable de l'assalt i saqueig del monestir (un altre tema, prou important, que mereix un bon estudi)— i la posterior llei de desamortitzacions de Mendizábal, posaven punt final a l'hegemonia de l'abadia en la vida política ripollesa.[21]

Al cap d'una dècada de la crema de la vila pel comte d'España, Pascual Madoz, en el seu *Diccionario* (1849), deixava constància del canvi de rumb de la vila en escriure que Ripoll «célebre en otro tiempo por la fabricación de armas de fuego y, recientemente por la completa destrucción de que fue víctima durante la guerra civil [la carlina], renace hoy día, poco a poco, de sus cenizas, y sus casas se están reedificando al estilo moderno, de suerte que cuando su reconstrucción se haya completado, será Ripoll la villa más hermosa de la provincia de Gerona». Amb tot, sobta que al polític liberal li passés per alt la conquesta de l'anhelat govern polític per part de la vila.[22] Aleshores Ripoll es trobava a les portes de la industrialització, la qual va tenir en el sector cotoner el seu principal protagonista i en el ferrocarril —concebut inicialment per baixar el carbó de Surroca-

Ogassa a Barcelona— un dels millors ressorts del creixement econòmic, ja que va integrar el Ripollès en el mercat català.[23]

I acabem. L'antic edifici del monestir, destinat a la Cúria del vicari, ha esdevingut la seu del municipi, en la qual avui commemorem els 250 anys del govern polític municipal: sens dubte aquest és el fet que simbolitza millor la realització d'un anhel dels ripollesos, tan antic com persistent al llarg dels segles. Avui podem calibrar perfectament el valor d'aquesta conquesta perquè sabem que els dos pilars fonamentals de la modernitat política són una societat civil forta i la representació, acompanyades, naturalment, de la llibertat, que mai no ha estat regalada als ciutadans, sinó que sempre ha calgut guanyar-la.

Notes

1. Junta de Comerç de Barcelona (Edició a cura d'Ernest Lluch [1997]), *Discurso sobre la agricultura, comercio e industria del Principado de Cataluña (1780)*, Barcelona, Editorial Alta Fulla, Barcelona, p. 53.
2. Joan Busquets, «La lluita pel poder religiós al Ripoll de la primera meitat del segle xviii», *Annals 1989-1990*, Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, p. 97.
3. Eudald Graells, «La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir consolat o municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del monestir», p. 53-67; Josep Maria Torras i Ribé (1984), «Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266-1719)», *Primer Congrés d'Història Moderna*, I, Universitat de Barcelona, p. 203-209.
4. *La Iurisdicción real defendida*, R. Figueró, Barcelona, 1682.
5. «La Villa de Ripoll, con osequiosas representaciones de sus naturales...», 1679?; «El syndico y procurador de los vecinos de la villa de Ripoll...» 1680?
6. «El Abad y Cabildo del Real Monasterio de N. S. de Ripoll», 1678?
7. Lo molt illustre Fr. D. Gaspar Casamitjana y de Erill, abat», 1684.
8. A. García Espuche (1998), *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña. 1550-1640,* Barcelona, Alianza Editorial, p. 166, 241, 244.
9. Eudald Graells (1972) *La indústria dels claus a Ripoll. Contribució a l'estudi de la farga catalana.* Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajunana.
10. F. Ferrer (1993), *L'economia del Set-cents a les comarques gironines*, Cambra de Comerç, industria i navegació de Girona, p. 161; J. Maluquer de Motes (1984), «La siderúrgia tradicional: la farga catalana», *L'Avenç*, núm. 72 (juny), p. 29
11. F. Ferrer. *L'economia...*, p. 112-114.
12. Francisco de Zamora, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Barcelona, Curial, Barcelona, 1973, p. 85-87.
13. Josep Maria Torras Ribé, «La lluita per la constitució del municipi de Ripoll. Un plet antisenyorial en el segle xviii»
14. Josep Fontana (2005), *Obra, II. Aturar el temps. La segona restauració espanyola, 1823-1834*, Barcelona, Crítica.
15. Josep Maria Torras Ribé. «La lluita...»
16. Joan Busquets. «La lluita...», p. 108-109.
17. Joaquim Boixés, *La destrucció de Ripoll al 1839*, Ripoll, Edicions Maideu, 1995.
18. Jordi Mascarella, «Monjos, capellans i regidors. Literatura i canvi polític a Ripoll a mitjan segle xviii», *Estudi General*, 22, Universitat de Girona, p. 474-476; Gonçal Cutrina (1986), *Les arts tèxtils a Ripoll i a la comarca*, Ripoll, Patronat Francesc Eixemenis de la Diputació de Girona, p. 30.
19. Josep Maria Torras i Ribé, «La lluita...», p. 11.
20. Jordi Mascarella, «Monjos...», p. 478-479.
21. Eudald Graells, «La lluita...», p. 65-66; Gonçal Cutrina, *Les arts tèxtils...*, p. 55
22. Pascual Madoz, *Articles sobre el Principat de Catalunya al Diccionario geográfico...*, volum II, Barcelona, Curial, p. 268.
23. Gonçal Cutrina, *Les arts tèxtils...*; J. Nadal (1986), *Catalunya, la fàbrica d'Espanya*, Ajuntament de Barcelona.